

Lócsei Gabriella

„Az igaz ügy veszve nem lehet”

A képzőművész Szkok Iván Visegrádtól

Visegrádig vezető útjai

■ Szkok Iván festő- és szobrászművész Szombathelyről 1950-ben kitelepített vízimolnár család legkisebb gyermekeként ismerte meg Visegrádot, ahová most visszatér: a nevezetes város híres lakóját, Görgei Artúrt megörökítő szobrát 2018. május 16-án leplezte le Áder János köztársasági elnök, a Magyar Honvédség főparancsnoka. A művésszel, aki szerint az alkotás is harc, most éppen békés műtermében, Visegrádtól Visegrádig vezető életútjáról, történelem és művészet kapcsolódási pontjairól is beszélgettünk.

Ahogy én a szülőcsatornán átcsusszantam, máris világá sítottam, ordítottam, festő akarok lenni – Szkok Iván e szavakkal kezd pályájáról mesélni. – Emlékszem, négy-hat éves koromban azzal gyötörtem a nagyanyámat, a nagy-nénémet, maradék családomat: adjanak papírt és ceruzát! Hiába mondták, hogy nincs, a háború után nem is tudtak volna – falun! – írószereket vásárolni. Én azonban kitartóan kérleltem, követelöztem. Hát értékes könyvekből tépték ki az első meg a hátsó üres lapokat, amelyekre azután többnyire csatajeleneteket rajzoltam. Később is abban leltem örömet, hogy *Benczúr Gyula*, *Munkácsy*, olykor *Rembrandt* műveit másoltam. A történelmi téma mindenél erősebben megragadott. Főiskolai mesterem gyakran intett: ne legyen a munkáimnak szavakkal is megfogalmazható tartalma! A festőiség a fontos, hagyjam az irodalmat meg a históriát! – ezt hajtogatta. Ideig-óráig, úgy-ahogy, meg is fogadtam e tanácsot, aztán rájöttem, számomra mindennél fontosabb, hogy képeim nézői ugyanazoknak az eszméknek legyenek az elkötelezettjei, amelyeknek én vagyok. Később, hivatásos művészként sem akartam mást, csak őszintének lenni. A visegrádi öreg Görgei szobrával is az általános hazaszeretetet akartam megmintázni. A kezek – a szívre tett jobb és az ökölbe szorított bal – mindent elmondanak!

– Kik és hol értékelték először a gyermek Szkok Iván tehetségét és konok hivatástudatát?

– Természetesen Visegrádon! Kismartoni tanár úr rajzórán hosszan időzött mögöttem – az alsó tagozatos kisdíák mögött –, nézte, mit művelek. Szabadi tanár úr pedig, az én ötven-ötvenöt éves osztályfőnököm, akinek kedves időtöltése volt a festegetés, és amatőr létére nagyon szépen dolgozott, hatodik, hetedik osztályos lehettem, amikor azt mondta az osztály előtt: Gyerekek, Iván jobban rajzol, mint én!

Nagyjából ezekkel az iskolai élményeimmel egy időben történt, hogy nagyanyai nagynéném, aki haláláig hű maradt az első világháborúban huszárként hősi halált halt vőlegényéhez, súlyos örökséget hagyott rám. Testamentumot. Annyi örökséget írat rám – így végrendekezett –, amiből vehetek magamnak egy kardot és egy lovat, hogy velük, vagy általuk Trianon szégyenét „kiküszöbölhessem”. Erre én, a szófogadó, jó gyerek, már általános iskolás koromban beiratkoztam egy sportegyesületbe, ahol először törözni, aztán kardozni tanultam. Később vettem egy lovat. Idővel annyira jutottam, hogy amikor a ló és a képzelet elragadott, suhogó fakardommal sebes vágatában nyargalhattam a Pilis erdei tisztásain, és a környező fák ágait, mint képzeletbeli ellenséget kaszaboltam... Aztán a lovam megöregedett, el kellett búcsúznunk egymástól. (A nyereg még megvan, a kantár is!) Nem tudtam Trianont „kiküszöbölni”.

– De mindeközben bizonyára nagyszerű embereket ismerhetett meg!

– Csakugyan! Annak a lovardának a vezetője például, ahol versenylovakat tenyésztettek, és ahol a majdani versenylovakat én lovagoltam „nyereg alá”, olyan katonatiszt volt, aki a világháború éveiben egy lovascsapatot vitt ki a Szovjetunióba, és a poklok poklából úgy hozta vissza a századát (a szakaszát?), hogy egyetlenegy katonát veszített el. Az volt ennek az embernek a nagy haditette, hogy nem engedte értelmetlenül elveszni a gondjaira bízott fiúkat. Aki vívni tanított, *Magyar László* – a visegrádi tornacsarnokot nemrég róla nevezték el –, szintén óriási egyéniség volt!

– A Vas megyei születésű Szkok Iván, a vízimolnár-ivadék – ez az eddig elmondottakból is nyilvánvaló, mégis meg kell kérdenem – meghatározó életélményeit visegrádi szomorú-víg napjaitól kapta?

– A Szkok-vagyon államosítása és családjunk kitelepítése – nos, ez olyan történet volt a szememben, amely a Dózsa György-féle jobbáglázadással kezdődött... Történelmi igazságszolgáltatás is volt a dologban, de rettenetes átverés is... Édesapám fiatalon elhunyt, hál' Istennek nem élte meg az államosítást. Anyám másfél évet ült börtönben – ártatlanul. Nővéremet – szinte gyermekként – államellenes összeesküvés vádjával ítélték szabadságvesztésre, évekre. Bűnök nélkül kaptuk a büntetést, felnőttek, gyerekek. Visegrádon a kitelepítetteknek általában megüresedett gazdasági épületekben kellett lakniuk. A négy kis árvával Visegrádra érkező nagyanyámnak például egy istállót jelöltek ki hajlékul. Hát bemeszeltük, majd belaktuk az objektumot, az egerekkel együtt. Ha a reggeli tisztálkodáshoz odakészített víz befagyott, a jeget kidobtuk a hóba, szépen megmosakodtunk, úgy indultunk az iskolába. Útravalóul a felnőttektől azt az intelmet kaptuk, arról, ami otthon történik, senkinek nem szabad beszélni. Azt hittem, nekünk mindenütt és mindörökre titkolózni kell.

Szkok Iván:
Görgei Artúr
szívére tett
jobbal és ökölbe
szorított ballal
bronz, 2016

De jött 1956! Az iskolaigazgató, Cseke László bejött a tanterünkbe, osztályfőnökünk éppen magyarórát tartott, és azt mondta: Gyerekek, történelmi napokat élünk! Az udvaron sorakoztattak bennünket, majd mindnyájunkat a város 1848-as emlékművéhez vezettek. Osztályfőnökünk menet közben megkérdezte, van-e valakinek otthon nemzetiszínű zászlója? Kiderült, hogy senkinek sincsen. – Hát olyan emléktárgya, amit a 48-as emlékműhöz magunkkal vihetnénk? Erre egyik osztálytársam jelentkezett: nekik van egy Kossuth-címerük. – Szaladj haza gyorsan – mondta neki a tanárunk –, azt tesszük a Rákosi-címer helyére! Amikor a Kossuth-címer megérkezett, osztályfőnökünk nyomban fel is akarta szerelni, ám Scheili Pali bácsi utánarohant, és a magasból letaszította a tanár urat. Közben pedig keményen harsogott: – Címerezteél Horthy alatt, címerezteél Rákosi alatt, most nem te fogod feltenni a Kossuth-címert! Félelmetes leckét kaptam ott, életre szóló emléket, amely mindenhová elkísér. Ezek az emlékek visznek vissza Visegrádra ma is...

– ... hogy a Visegrádon hazataláló Görgei Artúr emlékművét megalkothassa, a méltatlanul megbélyegzett történelmi hős születésének kétszázadik évében felállíthassa...

– Meghívásos pályázat alapján! A pályázati kiírás által megjelölt mindkét helyszín foglalkoztatott. A Görgei-lépcső 98 lépcsőfoka Görgei Artúr 98 életévét idézte eszembe. „Megvesszőztetését”, a hazaárulás igaztalan vádját holtáig magával cipelő élettörténetét a pihenőknél felállított stációkkal akartam megjeleníteni. A Görgei család címerét, a katonai akadémiát, vegyészeti stúdiumait, a szabadságharcot, a dicső csatákat, Világost, a száműzetést, a hazatérést... Utolsó stációként: ahogyan a honvédmenhely lakói, a szabadságharc vén hadastyánjai tisztelegnek a dicső tábornok emléke előtt, majd – ahogyan ez Görgei Artúr temetése napján is megesezt – átmennek Kossuth mauzóleumához, és ott is tisztelegnek. A két nagy embert – holtukban – így békítik, békítették ki egymással. A lépcsősor közepén állt volna az

öreg Görgei szobra, karján a mentével, kezében a csákójával, hogy a szemlélő véletlenül se feledje, az 1848–49-es szabadságharc hős tábornoka áll bronz alakban előtte.

– És a másik helyszínre milyen kompozíciót tervezett?

– Másik pályaművem a visegrádi nagy parkba szántam. Férfias méltósággal áll Görgei, olyan emberként, aki biztos a maga igazában. Előtte az emlékezés koszorúja, rajta felirat: A hős tábornoknak a magyar nemzet. Mögötte szék, amelyhez támaszkodik, rajta a tábornoki mente. A szék támlája: a Görgei család címere. A szék mögött Görgei íróasztala, hiteles megjelenítésében több régi fényképfelvétel is segített. Az íróasztalon ma is meglévő, híres kardja, alatta, „széthajtva”, jól olvasható hadparancsa. Mellette az ifjú Görgei portréja, meg a *Gazdátlan levelek*, melynek lényegét az 1867-es kiadásban maga a közreadó, Görgei Artúr ekként fogalmazta meg: „felvilágosítani, legföllebb is inteni... ott, a hol ezt tenni hazafi kötelesség”. Az íróasztal mögé hangfalként is működő díszelemet szántam: egy negyvennyolcas zászlót, Kossuth-címerrel. Hátdoldalán térképpel, amely a tavaszi hadjárat csatáit, a komáromi ütközetet, Budavár bevételét is jelzi.

– Ezek szerint a meghívásos pályázatra több tervét is beküldte?

– Az igényes pályázati kiírás az emlékmű 1/5-ös kisplasztikai vázlatát is kéri, és kér 1/1-es részletet is a szoborról. Készült tehát egy öreg Görgei, bronzba öntve kint van Visegrádon. Egy lelkes mecénás-műgyűjtő, *Bánó László*, kért tőlem egy ifjú Görgeit, az a mellszobor is már Visegrádon lakozik... Végül is, a Görgei-pályázat kapcsán nekem most négy Görgei bronzszobrom van, azon kívül van egy festett terrakotta is... A május 16-iki ünnepségen Áder János köztársasági elnök a Görgei-lépcsőn az öreg Görgei bronz mellszobrát leplezte le.

– A Görgei-lépcsőn az öreg Görgei bronz mellszobrát. Amikor ugyanis kiderült, hogy én nyertem meg a pályázatot, azt is a tudtomra adták, hogy nincsen rá pénz. Ezért aztán az egészalakos Görgeit „félbe kellett vágni”, nem kellett hozzá más, csak egy posztamens. E talapzaton elől Görgei Artúr neve meg egy koszorú, jobbról pedig a Görgei család címere lesz látható. Balról egy 48-as címer, hátul meg egy idézet Görgei utolsó hadparancsából: „Az igaz ügy örökre veszve nem lehet.”

– Az 1848–49-es szabadságharc holtig igyekvő „propagátoraként”, Görgei Artúr tisztelőjeként, Visegrád csodálójaként is furcsállom, és ezzel az érzéssel aligha maradok magamra, ha a XIX. századi magyar história fájdalmasan dicső korszakát is megidéző emlékműtervek közül – királyi rezidenciák árnyékában! – egyik sem

hirdethetné a magyar nép függetlenségi harcát és a hadvezérként és emberséges emberként is általános tiszteletet érdemlő férfiú jelentőségét.

– Voltaképpen ezért kértem én is, hogy legalább egy stációt engedjenek felállítanom. Azt, amikor az öreg 48-asok tisztelegnek Görgei sírjánál! Vagy azt, amelyik a 48-as zászlót mutatja! Azt is felajánlottam, hogy ingyen megcsinálom, csak az égetést meg a mázat fizessék meg! Nekem, mint visegrádinak, örülnöm kell, ha Visegrádon szobrot állíthatok. Nekem, mint Görgei Artúr tisztelőjének, örülnöm kell, ha Görgeinek szobra áll abban a városban, ahol élete alkonyán, több mint négy évtizeden át (viszonylagos?) nyugalomra lelt. Az emberi méltóságról is szerettem volna mesélni ezzel a munkámmal, a szabadság gondolatáról is, a magyar történelemről. Históriánk ünnepélyes pillanatait akartam megvilágítani. Csillagfénybe állítani. Görgei Artúr életpályája sarkall annyira, hogy méltó emlékművet állítsak neki, ha török, ha szakad. Abban bízom, hiszen én már annyi mindent átéltem – második világháborús gyerek vagyok –, talán azt is megélem, hogy egyszer majd megkérdi tőlem valaki, nem lehetne az eredeti elképzelések szerint kiegészíteni a visegrádi Görgei-emlékművet? A visegrádi öreg Görgei hazaszeretetét megjelenítő kompozíciót felállítani – szívre tett jobbal és ökölbe szorított ballal?

Szokk Iván:
Görgei Artúr
festett gipsz